

נגיעה בין חייל לחיילת

הרב יוסף צבי רימון

האם מותר ללחוץ יד לחיילת? האם מותר לשבת לידה? ננסה לדון על גדרי נגיעה, ובתוכם לענות גם על שאלות אלו.

ראשי פרקים

- א. מקור הדין – האם איסור נגיעה הוא מן התורה?
- ב. הדין בנגיעה שאינה של חיבה
- ג. האם יש מקום להקל בלחיצת יד?
- ד. מתי אין להקל
- ה. סיום – קדושת המגע

א. מקור הדין – האם איסור נגיעה הוא מן התורה?

בספרא, בפרשת אחרי מות (פרק יג) מובא:

”ואל-אשה בנדת טמאתה לא תקרב לגלות ערותה” (ויקרא יח יט). אין לי אלא נדה. מנין לכל העריות? תלמוד לומר: ”איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה” (שם יח ו).

מכאן למדנו שני דברים:

א. יש איסור לא רק בקיום יחסי אישות עם האישה, אלא גם להתקרב אליה (בנגיעה קרובה, כדלהלן).

ב. האיסור הוא לכל העריות (אשת איש, אפילו נידה פנויה¹ וכו’).

1. אמנם בשרית פני יהושע (ח”ב אבה”ע סי’ מד) דן האם בנידה יש דין של ”יהרג ואל יעבור” כמו כל ערוה, ובאבני נזר (יר”ד ס”ט תסא) ובחלקת יואב (יר”ד סי’ כט, בהגה) כותבים שנידה אינה בכלל ייהרג ואל יעבור (וע”ע במאמרנו ”עקרונות בהלכות ייחוד וצניעות” הערה 2, ועוד שם בהערה 20, אך שאר הפוסקים חולקים, וברור להם שנידה היא ככל העריות, וגם לגביה יהרג ואל יעבור – ב”י, לבוש, ש”ך כר”פ, גר”א, חו”ד, סדרי טהרה – ס”ט קצה).

ברור שבקיום יחסי אישות עם ערווה יש איסור תורה. מה הדין בנגיעה? בפשטות עולה מן הספרא שגם בכך יש איסור תורה. וכך כתב הרמב"ם (ספר המצוות לא תעשה שנג):

הוזהרנו מלהתענג באחת מכל העריות ואפילו בלא ביאה, כגון החיבוק והנישוק וכיוצא בהן מפעולות שאדם נהנה מהן.

'לא תקרבו לגלות ערוה' – כאילו אמר: לא תתקרבו אליהם, קרבה המביאה לגלות ערוה...

הרמב"ן (בהשגות שם) חולק וסובר שאין בכך אלא איסור דרבנן:

הרב מצא הברייתא הזו מפורשת ותלה דבריו באילן גדול, אבל לפי העיון בתלמוד אין הדבר כן (אין בקריבה כגון חיבוק ונישוק 'לאו' זה. האיסור הוא מדרבנן)... אסמכתא בעלמא. והרבה מאד כן בספרא ובספרי.

ראינו אם כך, שנגיעה באישה לדעת הרמב"ם היא דאורייתא, ולדעת הרמב"ן היא דרבנן².

בשר"ע (אבה"ע סי' כ סע' א) פסק כדעת הרמב"ם.

ב. הדין בנגיעה שאינה של חיבה

ראינו שלדעת הרמב"ם איסור נגיעה הוא מן התורה. אולם הרמב"ם כתב "הוזהרנו מלהתענג באחת מכל העריות ואפילו בלי ביאה, כגון החיבוק והנישוק וכיוצא בהן מפעולות שאדם נהנה מהן".

כך כתב הרמב"ם גם ביד החזקה (איסורי ביאה כא א):

כל שחיבק ונישק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשר, הרי זה לוקה מן התורה.

הבית יוסף (י"ד) בסי' קצה, דן האם מותר לבעל לטפל באשתו נידה החולה בחולי שיש בו סכנה. הוא כותב שייתכן שאסור, כי הוי אביזרייהו דעריות ויש בכך דין של 'הרג ואל יעבור', ונשאר בצ"ע.

לכאורה דבר זה תמוה, שהרי הרמב"ם כתב שיש איסור תורה רק כאשר נוגע בדרך חיבה, אך לא בנגיעה כזו! ואכן, **הש"ך** (י"ד סי' קנז ס"ק ז) חלק על הבית יוסף וכתב:

והרב ר' יצחק ליאון בספר מגלת אסתר שלו דף קיח סתר כל דברי הרמב"ן והעלה כהרמב"ם ע"ש וכן נראה לי... ומכל מקום משמע דאף הרמב"ם לא קאמר אלא כשעושה חיבוק ונישוק דרך חיבת ביאה שהרי מצינו בש"ס בכמה דוכתי שהאמוראים היו מחבקים ומנשקים לבנותיהם ואחיותיהם, וכן כתב הרב ר"י ליאון שם בהדיא, וכן משמע להדיא ממ"ש הרמב"ם ר"פ כא מהל' א"ב וז"ל 'כל הבא על העריות דרך אברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשר ה"ז לוקה מן התורה כו', וכן כתב הסמ"ג והכתר תורה שם. אלמא דאינו לוקה

2. ועיין עוד בשבת יג ע"א ובמדבר רבה פרשה י אות ח ד"ה מיין ושכר.

אלא בדרך תאוה וחיבת ביאה, וזהו דלא כבית יוסף לקמן ס"ס קצה גבי מישוש הדפק באשתו נדה חולה...

מדברי הש"ך משמע שאין איסור של נגיעה שאינה של חיבה, כי הוא משווה זאת להיתר לגעת בבתו (קידושין פא ע"א, לגבי נכדה) או באמו (שבת יג ע"א), ובכך האמוראים (לפחות בקידושין פא ע"ב) הקלו לכתחילה (ועיין בכך עוד באגרות משה שלהלן).

הבית שמואל סי' כ ס"ק א חלק על הש"ך וכתב אחרת:

והרמב"ן ס"ל אפילו בחייבי כריתות או מיתות ב"ד אינו אלא מדרבנן. וכתב בתשובה, אפילו אם אינו עושה דרך חיבה ס"ל לרמב"ם מדאורייתא אסור, והוא ס"ל דאסור מדרבנן... והיינו מה שכתב הבי"ד ס"ס קצה לשיטת הרמב"ן, והש"ך השיג עליו בחינם...

לדעתו, **אפילו בנגיעה שאינה של חיבה, יש איסור דאורייתא לפי הרמב"ם**, וגם לפי הרמב"ן יש **איסור דרבנן!**

הרב פיינשטיין קיבל להלכה את מסקנת הש"ך, שאין איסור בנגיעה שאינה של חיבה, כי דברים אלו הם פשוט דברי הרמב"ם והרמב"ן, שרק קרבה שהיא דרך תאוה נאסרה.

לאור דברים אלו כתב הרב פיינשטיין שמותר לנסוע ברכבת תחתית, אף על פי שיש שם נגיעה ודחיפה של נשים, ולדעתו "בלא דרך תאוה אין אף איסור מדרבנן", שהרי הראיה היא מן האמוראים שהיו מחבקים ומנשקים את בנותיהם, דבר שמותר לכתחילה:

בדבר הליכה בסאבווי (רכבת תחתית) ובבא"ס, בזמן שהולכים בני אדם לעבודתם, שנמצאים שם אנשים ונשים דחופים זה בזה, שקשה להיזהר מנגיעה ודחיפה בנשים, אם מותר אז לנסוע בשעות אלו:

הנה מצד נגיעה ודחיפה בנשים אין שום איסור, משום שאין זה דרך תאוה וחיבה. כל איסור נגיעה בעריות הוא, אף להרמב"ם שסובר שהוא מן התורה, דווקא דרך תאוה, כמפורש בדבריו. ומשמע שבלא דרך תאוה אין אף איסור מדרבנן, שהרי לא הזכיר איסור כזה. מפורש כן בש"ך, שהביא ראיה ממה שמצינו שהאמוראים היו מחבקים ומנשקים לבנותיהם ואחיותיהם.

להלכה, בנשים אחרות, אף באשת איש, נידות ונכריות, אין איסור שלא בדרך תאוה לכל הדעות, ולכן לא שייך לחוש מלנסוע ב'סאבווי' בשעת הליכה לעבודה, אף שלא יכול להיזהר מנגיעה ודחיפה בנשים, שהנגיעה בלא מתכוון מחמת שאי אפשר לו להיזהר – אין זה דרך תאוה וחיבה. כמו כן אין איסור מטעם זה לשבת אצל אשה, כשאר מקום אחר...³

3. שו"ת אג"מ אבה"ע ח"ב סי' יד.

לאור זאת, היינו מצרפים שהרב פיינשטיין יתיר לחיצת יד לאישה, וודאי שיתיר להחזיר יד כשהיא מושיטה, אולם, בעניין זה פסק הרב פיינשטיין:

בדבר שראיתי שיש מקילים, אף מיראי ד', לתת יד לאשה כשהיא מושיטה – אולי סוברים הם שאין זה דרך חיבה ותאווה, אבל למעשה קשה לסמוך על זה⁴.

מדברי הרב פיינשטיין ניתן לראות שאמנם הוא מקל עקרונית בנגיעה שאינה של חיבה, אך הוא מצמצם זאת, ומסווג זאת בשלוש רמות:

א. נגיעה כלאחר יד על ידי דחיפה וכו' (לא נגיעה מודעת) – מותר לכתחילה (ולכן מותר לנסוע באוטובוס).

ב. אפשרות של נגיעה קרובה יותר, כגון ישיבה יחד על ספסל באוטובוס – מותר, אך רצוי למצוא מקום אחר. וייתכן שדבר זה הוא גם מצד צניעות שלכתחילה ראוי לאיש לשבת ליד איש.

ג. נגיעה מכוונת, אך לא לשם הנאה – כגון הושטת יד לשלום – "יש מקלים... אבל למעשה קשה לסמוך על זה".

ג. האם יש מקום להקל בלחיצת יד?

כפי שראינו, נגיעה שאינה של חיבה, לדעת הש"ך והרב פיינשטיין, אין בה איסור תורה, וכך מקובל לפסוק. מעיקר הדין, גם לא אמור להיות איסור דרבנן לפי הרב פיינשטיין, אך נראה שהסיבה שבגללה מחמיר הרב פיינשטיין בלחיצת יד היא, שזהו ספק דאורייתא, כי אם תהיה הנאה בלחיצת היד, הרי שיהיה בכך איסור תורה⁵! אולם, בעצם הנגיעה (כשאינה מביאה להנאה באופן ודאי) אין איסור תורה ואולי גם לא דרבנן.

נקודה נוספת: הסוטה מביאה קרבן מנחה, והכהן מניח ידו תחתיה ומניף עמה. הגמרא בעבודה זרה (כ ע"ב) דנה כיצד עושה זאת הכהן, ועונה "בעבדתיה טריד". הירושלמי נותן לכך תשובה אחרת:

כהן מניח את ידו תחתיה ומניפה. ואין הדבר כאור? ...ומביא כהן זקן. אפילו תימר ילד [צער] – שאין יצר הרע מצוי לשעה⁶.

מן הירושלמי עולה, לפי התירוץ השני, שנגיעה ארעית וקצרה – אין בה יצר הרע. ואם כך, מסתבר שהוא הדין בלחיצת יד. אמנם, הבבלי לא תירץ כך, וייתכן שהוא חולק על כך (או אולי מסכים לכך עקרונית, אך סבור שהסיוע בהנפה נחשב לארוך מדי).

4. שו"ת אג"מ אבה"ע ח"א סי' נו.

5. אמנם היה מקום לדון, שכיוון שלא התכוון לחיבה, הרי שאין זה ב"דרך תאוה" שעליה דיבר הרמב"ם, ואולי גם אם תהיה הנאה לא יהיה בכך איסור תורה. אולם, מפשטות דברי הרב פיינשטיין, נראה לכאורה שסבר שאם תהיה הנאה – יהיה בכך איסור תורה ולכן אסר לחיצת יד, גם כשהאישה מושיטה.

6. ירושלמי סוטה ג א.

למסקנה: ודאי שיש להימנע מהושטת יד לאישה, שכן לעולם אדם אינו יודע אם תהיה לו הנאה מכך, ואולי יש בכך ספק של תורה (אם תהיה לו הנאה). אם היא הושיטה – רצוי לנסות **להתחמק בדרך אלגנטית**. אם אין דרך להתחמק מכך מבלי לפגוע בה – יש האוסרים גם במקרה זה להחזיר, אבל המחזיר יד במקרה זה, נראה שיש לו על מה לסמוך, אך ילחץ בעדינות ובקצרה⁷. גם המקל במקרים אלו, ישתדל שלא להשתמש בהיתר זה אלא במקרים חריגים ומיוחדים, ולחשוב על דרכים אלטרנטיביות, שבהן לא יהיה צורך להקל בכך.

ד. מתי אין להקל

אין להקל בשום מקרה במקרים הבאים:

- **אין להקל** כאשר מדובר על **מפגש קבוע**. במקרה זה, צריך להסביר פעם אחת באופן שאיננו מעליב, שאדם דתי אינו רשאי להושיט יד לאישה. מפגש קבוע גם מסוכן יותר וצריך לשמור בו על כל אמצעי ההרחקה האפשריים, וכן מפגש קבוע מאפשר הסבר באופן יותר טוב ומעמיק.

- **אין להקל בצבא או במקומות לימוד כגון באוניברסיטה**. במקומות אלו צריך לתת הרחקות **קבועות וברורות, ולכן צריך בפעם הראשונה להסביר שאדם דתי איננו נוגע באישה**. וצריך להיזהר בכך מאוד, לא רק בגלל הלחיצה, אלא משום שאם לא נקפיד על דבר זה, הרי שסיכוי סביר שהדברים יתפתחו לאופן של איסור דאורייתא.

כל הדברים שדיברנו עליהם כעת הם ביחס לנגיעה שאין בה חיבה, שגם ממנה צריך כאמור להימנע. צריך להזכיר שיש להתרחק ולהיזהר מכל משמר מנגיעה של חיבה, כי נגיעה כזו גובלת באיסור תורה. וצריך להיזהר במיוחד מקרבה מעין זו, כשנפגשים עם מישהי, אפילו למטרות נישואין.

7. טעם ההיתר – נגיעה שאינה של חיבה; נגיעה קצרה [ע"פ הירושלמי]; האג"מ לא אסר ממש, אלא כתב שקשה לסמוך על זה, ויש מקום לכאורה להקל כשיש פגיעה וכו'. יש לצרף לכך גם את דברי הרמ"א (אבה"ע סי' כא ה), שהקל בדברים מסוימים שאינם של חיבה, כאשר עושה לשם שמים. ומסתבר, שכשאינו רוצה ללחוץ יד, וכל כוונתו היא לשם שמים – דהיינו שלא לפגוע בה – כלול הדבר בהיתר הרמ"א.

דבר זה שימש גם את העוד יוסף ח' (סדרה א משפטים) בעניין קצת אחר: "חכם וזקן שהנשים נושקות ידיו – אין צריך לסרב ולדחותן, כי זו הנשיקה שהיא על גב היד אינה דרך חיבה. אין חיבה אלא בנשיקה על הפנים או על המצח. ועוד, מוכח הדבר לכל אחד שעושות כן לכבודה של תורה וכוונתן למצווה, כמו נשיקה שנושקות לספר תורה, וכיוון שמתכוונות לשם שמיים – אין בזה חשש, הן מצד החכם והן מצד האשה... וכתב הרמ"א: יש אומרים כל שאינו עושה דרך חיבה רק כוונתו לשם שמיים – מותר. וכן יש לומר בנדון... אולם, במנהג אנשי אירופה, כשיבוא אורח לבית חבירו, יאחזו האורח בכף בעל הבית או האישה בעלת הבית, וכן להפך, ויתאחזו בכפם אחיזה חזקה, וזה הוא אות חיבת השלום, ודאי ירא שמיים צריך להיזהר לבלתי לעשות זאת, כיוון שהיא אחיזה ונגיעת יד ביד דרך חיבה, שלכך תהיה אחיזתם בכפם בחוזק להורות בה חיבה יתירה". לכאורה, המציאות כיום הפוכה, ולחיצת יד היא כנימוס ולא כחיבה. ומכל מקום, גם במקרה שהתרנו, לא ילחץ בחוזקה.

ה. סיום – קדושת המגע

המגע שבין איש לאישה הוא דבר בעל משמעות עליונה, וצריך להיזהר ולהשתמש בו רק לחיבור שבין איש לאשתו. שימוש במגע זה עם נשים אחרות – פרט לכך שיש בו קשר לא נכון ולא מתאים (ופעמים רבות כלול בגדרי איסורי עריות), הרי שיש בכך הפסד והכהיה של דבר כל כך חשוב, דבר שמוריד את קדושת החיבור שבין איש לאשתו; דבר שמחליש וממעיט את הקדושה המיוחדת שנתן הקב"ה במגע זה כשהוא מנוצל לצורך שאליו הוא נועד, לצורך של "ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית ב כד). דווקא העליונות של המגע – היא המביאה לידי כך שהוא צריך להיות שמור היטב, למטרות מסוימות (וגם הן, רק בחדרי חדרים), כשם שעל יהלומים שומרים בצורה סגורה ומיוחדת.

לעתים, אנשים מתחילים להקל בגלל "חוסר נעימות" וכד'. אולם, אדם שיש בו עוצמות מספיקות, ידע לשמור ולהקפיד על כללי הצניעות, ועם כל זה, לא לפגוע באנשים. מסופר על הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שפעם אחת התיישה לידו אישה באוטובוס. אמנם כפי שראינו, הרב פיינשטיין מקל בכך (כשאינן מקום אחר) אבל הגרש"ז א רצה להחמיר בכך (לפחות לעצמו). בכדי שלא להעליב את האישה, הוא צלצל בפעמון, ירד בתחנה, ולקח את האוטובוס הבא!

הקפדה על ענייני צניעות איננה צריכה לגרום לפגיעה בנשים. להפך, עיקר ענייני צניעות מביאים כבוד לאישה, אך יש לנהוג בהם בחכמה בכדי שאכן כך יהיה.

לעתים נדמה לאנשים שהלכות הצניעות פוגעות בטבעיות והופכות אותם לאנשים "לא טבעיים". השאיפה לטבעיות היא בהחלט שאיפה יפה. אבל, צריך לדעת שצניעות זו הדרך לחיים הטבעיים ביותר; אלו הכללים להבאת הגוף והנפש להתנהגות הטבעית והבריאה ביותר. העולם הכניס בנו קלקולים שאינם מאפשרים לנו לדעת מה באמת טבעי ובריא (כמו בדברי הגוף, ביחס לצבעי מאכל ועוד). ההלכה מגלה לנו, כיצד נראים חיים טבעיים (עייני במהר"ל, נתיבות עולם ח"ב, נתיב הצניעות א).

בתחילה, הקפדה על כללי הצניעות הנה קשה ומתישה, אבל בסופו של דבר הקפדה זו מביאה אותנו לחיים בריאים יותר, טבעיים יותר ונעימים יותר. לאחר שיצליח האדם לחיות בצניעות, פתאום יחוש וירגיש כיצד התנהגות זו כל כך מתאימה לו, כל כך שייכת אליו. פתאום יבין, שהמציאות הקודמת, המציאות שבה לא הקפיד על ענייני צניעות, היתה מציאות כל כך רחוקה ממנו ומנפשו. פתאום יבין, שמקומו האמתי בתוך היכל הקדושה של עולם הצניעות והטבעיות.